

Ordo amoris Max Schelerin ajattelussa

Schelerin mukaan rakkaus on kaiken tiedon, moraalin ja sivistyksen perusta. Rakkaus ei ole epämääräinen tunnetila vaan ihmisen persoonan keskeinen motivoiva voima ja henkisen näkökyvyn lähde, joka ohjaa kaikkea ihmisen toimintaa. Henkisen näkökyvyn ja motivaation perusorientaatiota sekä niiden pohjana olevaa arvojen järjestystä Scheler ilmaisee käsitteellä *ordo amoris*, rakkauden järjestys, joka on ihmisen syvin olemus ja hänen elämänsä ”eettinen peruskaava”.

Schelerin ihmiskäsityksen ja arvoteorian ytimessä on rakkauden käsite, joka tosin Schelerillä saa jonkin verran tavanomaisesta poikkeavan merkityksen. Rakkaus merkitsee Schelerillä ihmisen olemusta ohjaavaa dynaamista liikevoimaa, joka suuntautuu kohti aina uusia ja korkeampia arvoja. Korkeimmillaan rakkaus ilmenee persoonan rakastamisessa siten, että persoona nähdään itseisarvoisena olentona. Rakkaus ei ole Schelerin mukaan jokin epämääräinen tunnetila, vaan se on ihmisen ”aisteista” kaikkein täsmällisin ja näkökykyisin. Niinpä Schelerin keskeinen käsite rakkauden yhteydessä on *ordo amoris*, mikä tarkoittaa kirjaimellisesti suomennettuna ”rakkauden järjestystä”. David Lachtermanin mukaan ”Ei olisi täyttä liioittelua sanoa, että ’ordo amoris’ oli aina Schelerin ajattelun pääteema.”¹ Scheler kehitteli tätä teemaa erityisesti teoksessaan *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik* (1913-1916) ja tärkeässä esseessään *Ordo amoris* (1916). Schelerin käsityksen mukaan rakkaus ja sille ominainen tapa asettaa asioita tärkeysjärjestykseen on ihmisen syvin olemus ja hänen elämänsä ”eettinen peruskaava”. *Ordo amoris* on ihmisen identiteetin ydin, jota syvemmälle ei voida mennä. Ihmisen toiminta, hänen ajattelunsa ja hänen tapansa havainnoida maailmaa selittyy sen pohjalta, mitä hän rakastaa ja vihaa, ja millä tavalla hän rakkautensa ja vihansa pohjalta asettaa asioita tärkeysjärjestykseen.

Vaikka Schelerin ajattelussa tapahtui joiltakin osin huomattavia muutoksia, hän ei koskaan horjunut perustavassa vakaumuksessaan, että ennen kuin ihminen on *ens cogitans*, ajatteleva olento, tai *ens volens*, tahtova olento, hän on *ens amans*, rakastava olento. Se mitä ihminen tahtoo tai mikä voi tulla ihmisen huomion kohteeksi ja mistä hän voi saada tietoa riippuu siitä, mitä hän rakastaa. Vaikka maailman rakenne ei riipukaan ihmisen tavasta havainnoida tai käsitteellistää sitä, ihmisen kyky nähdä asioita ja ymmärtää niiden merkitys riippuu siitä, mitä hän rakastaa. Siksi rakkauden

järjestys on tärkeä myös tiedon näkökulmasta. Jos ihmisen rakkaus kohdistuu voimakkaimmin johonkin toissijaiseen asiaan, hänen yksipuolinen kiintymyksensä estää häntä näkemästä olennaisia puolia todellisuudesta.²

Rakkaudella on erityisasema tunteiden joukossa. Rakkaus kuuluu spontaaneihin tunteisiin, jotka eroavat reaktiivisista tunteista kuten halusta tai kostonhalusta. Reaktiiviset tunteet ilmaisevat ihmisen riippuvuutta siitä, mihin hän reagoi. Rakkaus sen sijaan herää spontaanisti, ei-reaktiivisesti. Niinpä Scheler hylkää kokonaan tavallisen lausuman, jonka mukaan ”rakkaus tekee sokeaksi”. Ainoastaan aistillinen halu tai vietti sokaisee. Rakkaus on perusta aidolle objektiivisuudelle suhteessamme asioihin, esineisiin, persooniin ja arvoihin. Rakkauden kokemuksessa ihminen on erityisellä tavalla avoin sille mikä on arvokasta, koska hän rakkauden välityksellä vapautuu itsekeskeisistä, häiritsevistä, viettiperäisistä siteistä. Rakkaus ei pysähdy käsillä oleviin arvoihin vaan liikkuu kohti mahdollisia korkeampia arvoja. Rakkaus toimii kuten pioneeri - se ylittää jo koetut arvot ja etsii mahdollisia korkeampia arvoja rakastetussa kohteessa. Rakkaudella on siten keskeinen asema arvojen kokemisessa, koska se pyrkii jatkuvasti laajentamaan kokemuksen aluetta etsimällä uusia arvoja.³

On olemassa monenlaista rakkautta, esimerkiksi rakkaus kauneuteen, tietoon tai oikeudenmukaisuuteen. Rakkaus saa eettisen merkityksen vasta kun rakastamme persoonaan jonakin arvokkaana. Rakkaus persoonaan ei kuitenkaan perustu siihen, mikä tuossa persoonassa on tosiasiallisesti hyvää. Jos rakastamme persoonaan siksi, että hän on kaunis, lahjakas, hurmaava tai huomaavainen, emme silloin rakasta häntä todella persoonana vaan siksi, että hänestä voidaan enemmän tai vähemmän satunnaisesti sanoa jotakin hyvää. Hän voi kuitenkin menettää kaikki nämä hyvät ominaisuutensa: kauneus voi lakastua, lahjakkuus kadota vanhuuden

seniliteetin myötä, hurmaavuus voi muuttua ikävyyttäväksi ja huomaavaisuus voi kadota henkisen veltoistumisen seurauksena. Jos rakkautemme ihmiseen perustuu näihin ominaisuuksiin, se ei ole aitoa rakkautta vaan farisealaisuutta. Aito rakkaus kohdistuu ihmisiin sen perusteella että he ovat persoonia ja siten arvokkaita. Se ei kohdistu ainoastaan niihin, jotka ovat hyviä. Tässä mielessä rakkaus on absoluuttista, sillä se ei riipu ihmisen ominaisuuksien muutoksista.⁴

Missä mielessä sitten ihmisen rakkaudella on ”järjestys”. Järjestyksen käsitteellä Scheler tarkoittaa, että on olemassa objektiivisesti pätevä periaate, joka määrittää ihanteen rakkauden ja vihan suuntautumiselle. Rakkauden normatiivisen järjestyksen perustana on se, miten arvokkaita asiat ovat. Rakkauden ei tule kohdistua yhtä voimakkaasti kaikkiin kohteisiin, vaan kohteita tulee rakastaa niiden arvon perusteella, niin että rakkauden kohteet järjestyvät ihmisen tietoisuudessa hierarkkisesti tärkeisiin ja vähemmän tärkeisiin. Niinpä rakkaudella on ensisijaisia, toissijaisia jne. kohteita. Järjestyksen käsite rakkauden yhteydessä korostaa myös sitä, että rakkaus ei ole epämääräinen mielihyvän tunne, jolle ainoa olennainen ominaisuus on sen aitous, vaan että aito rakkaus ilmenee osana tietynlaista objektiivista järjestystä.⁵

Rakkauden järjestys ei koske ainoastaan yksilöitä, vaan se pätee yhtä lailla myös yhteisöihin. Yhteisöt voidaan erottaa toisistaan sen perusteella, mitä niissä rakastetaan ja vihataan. Yhteisön *ordo amoris* muokkaa sen piirissä kasvaneiden yksilöiden *ordo amorista*, koska ihmiselle eivät kokemuksellisesti avaudu ne arvojen alueet, joiden kanssa hän ei pääse kosketuksiin.⁶

Yksilöllinen essentialismi

Ordo amoris käsitteen perustana on essentialistisen ihmiskäsityksen kristillinen muunnelma, jonka mukaan rakkaus on ihmisen syvin olemus. Essentialismin mukaan ”on olemassa jokin, joka selittää sen, miksi ihmiset poikkeavat niin huomattavasti muista tuntemistaan oliolajeista, mutta keskenään ovat kuitenkin joissakin tärkeissä suhteissa samankaltaisia. Tämä erilaisuuden ja samanlaisuuden syy piilee kaikissa ihmisissä, kuuluu ihmiselle nimenomaan ihmisenä, tekee hänestä ihmisen. Tämä jokin on ihmisen olemus.”⁷ Tässä suhteessa Scheler nojautuu Augustinuksen filosofisesti kehittelemään kristilliseen essentialismiin. Augustinuksen ja Schelerin kristillisen essentialismin taustalla on näkemys, jonka mukaan ihmisen syvin olemus on rakkaus, koska ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, joka on syvimältä olemukseltaan rakkaus. Ihmisen hyvä elämä toteutuu vain silloin, kun hän oppii rakastamaan persoonia ja asioita oikealla tavalla painotettuina ja elämään rakkauden ohjaamana. Tämä näkemys eroaa kreikkalaisesta essentialismista, jonka mukaan ihmisen perusolemus on järki.

Augustinuksen mukaan rakkaus on ihmisen perusvoima, joka ei ole irrallinen tahdosta. Se mitä syvimiltäni haluan, sitä rakastan ja se mitä rakastan, sitä haluan. Ihminen eroaa eläimistä, joiden halu suuntautuu vain sellaisiin asioihin jotka ovat välttämättömiä eloonjäämisen kannalta. Ihmiselle ei riitä pelkkä aistinautinto vaan hän etsii täydellistä ja todellista onnea, autuutta (*vita beata*). Augustinuksen mielestä on varmaa, että ihminen haluaa autuasta elämää.⁸ Ihminen saattaa kuitenkin olla epävarma siitä, mistä pysyvä onni löytyy. Luonnostamme ajattemme ensin, että onni

löytyy aistiobjekteista ja niiden tuomasta nautinnosta.⁹ Kokemuksen välityksellä tulemme kuitenkin tietoiseksi aistinautintojen ohimenevyydestä ja muuttuvuudesta. Tämä oivallisuus ohjaa ihmistä etsimään rakkaudelle sellaisia kohteita, jotka tarjoavat ihmiselle pysyvän onnen. Tällainen kohde on täydellisen hyvä, luova ja älykäs Persoona, joka on luonut ihmisen ja koko maailmankaikkeuden. Tässä suhteessa Scheler on ajattelussaan augustinolainen.

Schelerin kristillinen essentialismi eroaa kreikkalaisesta myös voimakkaassa yksilöllisyyden korostuksessaan: vaikka rakkaus on kaikille ihmisille yhteinen arvo-olemus, jokaisella yksilöllä on viime kädessä täysin yksilöllinen arvo-olemus, koska rakkaus on luonteeltaan yksilöllistä. Scheler näkee persoonan erityisten persoona-arvojen kantajaksi. Nämä arvot ovat korkeimmalla arvohierarkiassa siten, että koko etiikka on suuntautunut persoona-arvojen toteuttamiseen. Vaikka kaikkia ihmisiä yhdistää se, että heidän perimmäinen olemuksensa on rakkaus, jokaisella ihmisellä on myös oma täysin yksilöllinen arvo-olemuksensa, jonka hän toteuttaa. Yksilöllisyyden perustana on nimenomaan ihmisen yksilöllinen arvo-olemus, ei esimerkiksi se, että hänellä on joukko tiettyjä ominaisuuksia tai että hän on tiettyssä paikassa tiettyyn aikaan. Persoona on tietty yksilö siksi, että hänellä on tietty täysin yksilöllinen tehtävä elämässä, koska on olemassa joukko arvoja, jotka olennaisesti kuuluvat tälle persoonalle. Niinpä ihmisen yksilöllisen olemuksen voimenne oppia tuntemaan vain rakkauden välityksellä, koska rakkauksessa koemme, mitkä korkeammat arvot pätevät juuri tälle yksilölle. Aito rakkaus ylittää sen, mitä henkilö on tosiasiallisesti ja näkee persoonan niiden arvojen valossa, jotka hänellä ja vain hänellä on mahdollisuus tuoda tosiasialliseen maailmaan toteuttamalla ne omassa persoonassaan. Siksi rakkaus ei ole koskaan abstraktia, vaan se suuntautuu toiseen yksilöön tämän täydessä yksilöllisyydessä.¹⁰

Ordo amoriksen vääristymät

Scheler käyttää *ordo amoriksen* käsitettä kahdessa eri merkityksessä. Yhtäältä se merkitsee arvojen objektiivista järjestystä, joka pätee riippumatta ihmisten vaihtelevista arvostuksista, käsityksistä ja mieltymyksistä. Toisaalta se tarkoittaa ihmisen tosiasiallista arvojärjestystä, joka on erilainen eri ihmisillä ja voi vaihdella samalla ihmisellä hänen elämänsä eri vaiheissa. Roger Funk luonnehtii rakkauden järjestyksen kahta puolta seuraavasti: ”Se on sekä yksilön henkilökohtaisen rakkauden ja vihan lähde että samanlaisesti myös arvojen a priori rakenteen mikrokosmos.”¹¹ Manfred Fringsin mukaan subjektiivinen *ordo amoris* on yksilön tunneperäistä virittäytymistä objektiiviseen arvojen järjestykseen ja tämän järjestyksen ”rakentunutta vastinetta”.¹² Joskus *ordo amoriksen* käsitteellä tarkoitetaan ihmisen subjektiivisia rakenteita kuten kykyä arvotietoisuuteen, intentionaalisuuteen, tunteisiin, mieltymyksiin ja niin edelleen. Joskus taas käsitteellä viitataan objektiivisiin arvoihin tai niitä vastaaviin toiminnan alueisiin, kuten sosiaaliseen, esteettiseen, oikeudelliseen tai uskonnolliseen arvojen ja toiminnan alueeseen.¹³

Schelerin tekstiä lukiessa voi joskus jäädä epäselväksi, viittaako hän rakkauden järjestyksen objektiiviseen vai subjektiiviseen puoleen vai molempiin yhtä aikaa. Kun hän esimerkiksi asettaa sydämen järjestyksen vastakohtaksi loo-

giselle järjestykselle, tai kun hän käyttää ”a priori” -käsitettä suhteessa tunteisiin, ei ole aina selvää tarkoittaako hän objektiivisia arvoja vai tarkoittaako hän intentionaalista tunnetta, jonka avulla ihminen saa tietoa arvoista. *Ordo amoriksen* kaksi puolta liittyvät tietysti toisiinsa molemminpuolisista siteistä eikä Scheler aina näe tarpeelliseksi erottaa niitä toisistaan selvästi.¹⁴

Ero objektiivisen ja subjektiivisen *ordo amoriksen* välillä korostuu, koska Scheler tekee eron *ordo amoriksen* normatiivisen ja kuvailevan puolen välillä. Hän ajattelee, että rakkauden järjestys voi ilmetä joko normatiivisesti oikealla tai ”epäjärjestyneellä” tavalla.¹⁵ Niinpä ero objektiivisen ja subjektiivisen *ordo amoriksen* välillä ei riipu pelkästään ihmisen yksilöllisyydestä, vaan osittain myös *ordo amoriksen* vääristymisestä. Tässä suhteessa Schelerin ajattelussa heijastuu kristillisen essentialismin perusajatus, jonka mukaan ihminen on joissakin tärkeissä suhteissa vieraantunut olemuksestaan; ihmisen rakkaus on vääristynyt alkuperäisestä tarkoituksestaan. Tästä syystä on olemassa syvä ristiriita objektiivisen ja subjektiivisen *ordo amoriksen* välillä. Objektiivinen *ordo amoris* määrittää aina subjektiivista *ordo amorista* sikäli, että kaikki tosiasialliset arvojärjestykset eivät tarjoa samanlaisia edellytyksiä hyvälle elämälle. Hyvä elämä riippuu siitä, missä määrin ihmisen tosiasiallinen arvojärjestys vastaa arvojen objektiivista järjestystä. Jos ihminen asettaa elämässään etusijalle jonkin toisarvoisen tai jopa arvon vastaisen asian, hänen oma elämänsä tulee siltä osin puutteelliseksi, tyhjäksi tai vääristyneeksi.¹⁶

Vaikka ihmisen rakkauden järjestys voikin vääristyä, ihminen ei voi paeta sitä olemukseensa liittyvää perustosiasiaa, että hänen koko elämänsä järjestyy, suuntautuu ja ohjautuu sen mukaan mitä hän rakastaa. Hyvä elämä on sellainen, missä ihminen rakastaa eniten asioita, jotka ovat eniten rakkauden ansaitsevia, eli korkeimpia objektiiviselta arvoltaan. Hyvä elämä riippuu näin siitä, millaiseen tärkeysjärjestykseen hän asettaa rakkautensa kohteet. Koska rakkaus ohjaa ihmisen elämää, on hyvin ongelmallista, jos ihmisen suurin rakkaus ei kohdistu siihen, mikä on eniten rakastamisen arvoista.

Yksilön *ordo amoris* voi vinoutua monin eri tavoin. Elämän rakenne vinoutuu, kun ihminen asettaa arvot toistuvasti väärään tärkeysjärjestykseen. Yhtä vinoutumien joukkoa Scheler kutsuu hullaantumiseksi (*Vergaffung*). Ihmisen voidaan sanoa hullaantuneen esimerkiksi silloin, jos hän uskoo saavuttaneensa ehdottoman hyvän jonkin rajallisen kohteen avulla. Tällöin ihmisen henkismoraalinen kehitys pysähtyy. Hän tulee yhden asian valtaamaksi, alkaa palvoa sitä, eikä enää suuntaudu objektiivisen rakkauden järjestyksen mukaisesti ja avaudu aina uusille arvomahtoisuuksille. Toinen vääristymisen muoto on se, kun ihmisen huomio kohdistuu jonkin rakkauden arvoisen kohteen yhteen puoleen siinä määrin, että sen muut puolet jäävät vaille huomiota. Ihmisen rakkaus ei avaudu kohti yhä uusia puolia ja uusia kohteita, vaan ihminen kaavoittuu ja hänen henkinen kehityksensä pysähtyy.¹⁷

Ordo amoriksen vääristymän tunnistaa siitä, että vihan tunne nousee hallitsevaan asemaan ihmisen elämässä. Viha on ihmisen kapinaa sisäistä vammaa vastaan. Viha voi alkaa hallita yksittäisen ihmisen sydäntä tai se voi ilmetä massojen väkivaltaisena vihan purkauksena. Viha saa vallan ihmisen elämässä, kun hän kokee, että arvokkaat asiat ovat joutuneet

Janne Martola, *Pidä pienestä kiinni*.

arvottomien asioiden syrjäyttämiksi tai että alempiarvoiset asiat ovat nousseet arvoltaan korkeampien paikalle. Tällöin ihmistä alkaa vaivata tarkoituksettomuuden ja tyhjyyden tunne ja hänen kokemuksensa elämän tarkoituksesta heikenee. Hänen kokemukseensa elämästä alkaa hallita epätoivo.¹⁸

Ordo amoris ja kehityksen näkökulma

Scheler-tutkija Angelika Sanderin mukaan *ordo amoriksen* käsite auttaa erityisesti ymmärtämään ihmisen persoonallisen identiteetin syntyä ja rakentumista.¹⁹ Ihmisen kehityksen näkökulmasta tarkasteltuna *ordo amoriksessa* on kaksi ulottuvuutta. Yhtäältä se on ihmisen ytimessä oleva suhteellisen pysyvä tosiasia ja toisaalta jotakin sellaista, mitä ihminen jatkuvasti elämänsä kulussa luo ja rakentaa. *Ordo amoriksen* pysyvää rakennetta Scheler vertaa rakennukseen, jossa ihminen asuu ja josta avautuu ikkunoita eri suuntiin. Ihminen näkee maailman oman rakennuksensa ikkunoiden läpi. Ikkunoiden muoto, lasin värisävyt ja koko vaikuttavat siihen, mitä hän havaitsee ja mihin hän kiinnittää huomiota. Rakennus täydentyy yksittäisillä rakennosilla ihmisen kohdatessa uusia asioita ja joutuessa niihin liittyvien arvojen vaikutuspiiriin. ”Itse perusrakennepysyy kuitenkin muuttumattomana, sillä uudet arvot voivat asettua osaksi rakennusta vain jos ne sopivat siihen.”²⁰

”Rakkaus ... ei määrää ainoastaan mitä ihminen huomaa ja havaitsee tai jättää huomiotta ja havaitsematta. Se määrää jopa aineksen, jonka on mahdollista tulla huomion tai havainnon kohteeksi.”²¹

Sellainen kasvatus, joka avaa vain vähän tällaisia ikkunoita tai avaa ikkunoita vain yhteen suuntaan, jättää yksilön tunne-elämän köyhäksi. Myönteiset arvokokemukset avaavat ihmiselle ikkunoita, joiden avulla hän voi saada tunne-elämänsä rikastuttavia näkymiä todellisuuteen. Kun ihminen esimerkiksi pääsee kosketuksiin klassisen musiikin kanssa, hänelle avautuu ikkuna, jonka kautta hän voi katsella maailmaa ja tuntea maailmaan sisältyviä arvomahdollisuuksia. Kun hän lukee kirjallisuutta, käy teatterissa, oppii uuden liikunnan muodon, ihailee luontoa tai pohtii elämän tarkoitusta, hänelle samalla avautuu uusia myönteisten kokemusten mahdollisuuksia ja uusia arvoikkunoita.

Jos ihmiselle avautuva arvomaailma on kapea, hänen rakkautensa ja tunne-elämänsä mahdollisuudet myös kapeutuvat sen mukana. Siksi ihminen tarvitsee moneen suuntaan avautuvia arvoikkunoita todellisuuteen, jotta hän saisi niiden välityksellä tunteilleen ravintoa ja kokemuksen elämän mielekkyydestä.

Eri aikakausina painotetaan arvoja eri tavalla ja painotuserojen mukaisesti myös ihmisten tunne-elämä ja tunnemahdollisuudet muodostuvat erilaisiksi. Sikäli kuin kulttuurin piirissä jätetään joitakin tärkeitä arvoikkunoita avaamatta, jää sen piirissä kasvaneilta yksilöiltä tärkeitä arvokokemuksen ulottuvuuksia suljetuiksi ja sikäli heidän *ordo amoriksensa* jää kauaksi objektiivisesta rakkauden järjestyksestä. Tämä taas kostautuu elämänpöytä kapeenemisenä ja elämän mielekkyyden kokemisen heikkeneisenä.

Ordo amoris ja pyhyden tunteet

Yksilön *ordo amoris* määrää sen, mitkä puolet elämän tarjoamista mahdollisuuksista voivat tulla hänen huomionsa kohteeksi. Rakkauden järjestys perustuu johonkin sellaiseen,

mikä koetaan ehdottoman arvokkaaksi. Tällaisesta ehdottoman arvon ja perimmäisen merkityksellisyyden perustasta tulee samalla pyhä. Niinpä subjektiivisen *ordo amoriksen* kehittyminen liittyy läheisesti pyhyden kokemuksiin. Ihminen ei voi kokonaan välttää pyhyden kokemuksia, koska ne liittyvät siihen, minkä ihminen kokee perimmäiseksi arvon ja mielekkyyden lähteeksi, ehdottomaksi, luovuttamattomaksi ja loukkaamattomaksi. Jokainen ihminen tarvitsee maailmaa kokoavan elementin, merkityksellistäjän. Merkityksellisen maailman yhtenäisyys auttaa ihmisiä suuntautumaan kohti kokonaista elämää. Vaikka pyhää ei voidakaan täysin määrittellä, koko kielen ja käsitteiden maailma jäsentää pyhän luomaa järjestystä.²²

Moderni kulttuuri tarjoaa useita esimerkkejä ilmiöistä, joihin ihmiset suhtautuvat ihmettelevän kunnioituksen ja palvonnan tuntein. Ihminen saattaa kokea ehdotonta luottamusta ja pyhyden tunteita esimerkiksi suhteessa tieteelliseen tietoon ja sen oletettuun objektiivisuuteen. Tiedettä saatetaan pitää ainoana luotettavana tiedon lähteenä, ja tämä asenne perustellaan näennäisesti tieteellisen tutkimuksen kriittisyydellä, vaikka itse tähän asenteeseen sisältyy epä-kriittisyyttä. Ihminen saattaa kokea samanlaista ihmetystä ja kunnioitusta suhteessa uusiin teknologisiin keksintöihin ja luottaa, että teknologian kehityksen avulla lopulta kaikki ihmisen ongelmat voidaan ratkaista. Monet ihmiset kokevat tällaisia ehdottoman merkityksellisyyden tunteita suhteessa seksuaaliseen rakkauteen ja arvioivat kaikki muut asiat sen valossa ja sen ehdoin.

Pyhän tunteet ohjaavat ihmisen ajattelua ja käyttäytymistä riippumatta siitä, onko hän ateisti tai teisti. Pyhän tunteet kohdistuvat siihen, minkä ihminen kokee absoluuttisen merkitykselliseksi. Nihilistinkin kokemus kaiken arvottomuudesta saavutetaan pyhyden tunteen välityksellä, kun tämä tunne ei löydä riittävää perustaa mielekkyydelle. Pyhyden tunteita ei vältä edes ihminen, joka uskoo omaavansa rajoittamattoman vapauden määrittellä itse oman olemassaolonsa arvot ja mielekkyyden perustan, vaikka ihminen voi rajoittamattoman vapautensa pohjalta omaksua asenteen, jonka mukaan ”mikään ei ole pyhää”. Tällöin voidaan kysyä, eikö juuri tämä usko ihmisen rajoittamattomaan vapauteen ole pyhää tälle ihmiselle.²³

Se että pyhä on loukkamatonta ei kuitenkaan merkitse, etteikö itse pyhyden tunteita tulisi arvioida. Scheler vetoaa Pascalin ajatukseen, jonka mukaan sydämellä on perustelunsa, joita järki ei tavoita.²⁴ Schelerin tekemä erottelu objektiivisen ja subjektiivisen *ordo amoriksen* välillä merkitsee sitä, että subjektiivisen *ordo amorikseen* kuuluvia tunteita on arvioitava. Nämä tunteet ovat erehtyväisiä, vaikka ne ovatkin välttämätön edellytys joidenkin keskeisten arvojen tunnistamiseen.

Ordo amoris ja Jumalan rakkaus

Ordo amoris käsitteen taustalla on ajatus persoonallisen Jumalan rakkaudesta ja sen luomasta arvojen järjestyksestä, joka on koko maailmankaikkeuden järjestyksen perustana. Jumalan olemus on rakkaus ja koska ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, rakkaus on myös ihmisen syvin olemus. Ihmisen järki, tunteet ja tahto ohjautuvat ihmisen rakkauden pohjalta. Niinpä ihmisen tieto, hyvyys ja oikeudenmukaisuus riippuvat siitä, että hänen rakkautensa on oikein suuntautunut.

”Korkein asia mihin ihminen pystyy on rakastaa asioita mahdollisimman paljon kuten Jumala rakastaa niitä ja omassa rakkauden kokemuksessaan oivaltaen olla osallinen siitä, kun jumalallinen ja inhimillinen kokemus kohtaavat samassa kohdassa arvojen maailmaa.”²⁵

Przywara on kiteyttänyt Schelerin rakkautta koskevan ajattelun seuraavalla tavalla:

”Jumalassa rakkaus ja persoona sulautuvat yhteen kuin objekti ja subjekti, oleminen ja tieto. Luomakunnassa ne eroavat toisistaan, mutta ovat toisiinsa suuntautuneita, pyrkivät toisiaan kohti ja ovat yhtä Jumalassa, joka on persoonana rakkaus ja rakkautta persoonan muodossa. Persoona voidaan ymmärtää rakkaudessa, sekä oma että toisen persoona, ja kaikki Jumalassa, persoonien persoonassa ja hän kaikissa. Kun Jumala on rakkaus persoonien persoonana, niin hänen luomakuntansa koko merkitys on personalistinen ja kiinteän muodon saanut rakkauden ilmentymä.”²⁶

Jumalan kokonaisvaltainen rakkaus on kriteeri, jonka valossa voidaan arvioida ihmisen rakkautta. Jumalan rakkaus pystyy luomaan kohteensa ja antamaan niille arvon, kun taas ihmisen rakkaus voi lähinnä tunnistaa kohteiden arvon. Niinpä ihmisen rakkaus on riippuvaista Jumalan rakastavasta luomistyöstä. Vaikka siis kohteiden arvo on riippumattomana ihmisen arvostuksista, se ilmenee kullekin ihmiselle hänen yksilöllisen *ordo amoriksen* mukaisesti. Ihmisen rakkautta voidaan pitää oikein tai väärin suuntautuneena sen mukaan, miten hyvin se tunnistaa kohteiden arvon ja rakastaa niitä niiden arvon edellyttämällä voimakkuudella. Ihmisen rakkaus on oikealla tavalla suuntautunut, kun hän rakastaa eniten sitä, mitä Jumala rakastaa eniten. Jos taas ihminen arvottaa rakkautensa kohteet eri tavalla kuin Jumala, hän turhentaa omalta kohdaltaan jumalallisen maailmanjärjestyksen tarkoituksen. Tämä tarkoittaa samalla sitä, ettei hän pysty tiedollisellakaan tasolla tekemään todellisuudelle oikeutta.²⁷

Lopuksi

Schelerin käsitys *ordo amoriksesta* on merkittävä yritys vastustaa sellaista reduktionismia, jossa pyritään selittämään rakkaus ja sille ominainen järjestys jostakin toisesta todellisuuden alueesta ja sille ominaisesta järjestyksestä, esimerkiksi biologisesta, psyykkisestä tai loogisesta järjestyksestä käsin. Tämä yritys avaa mielenkiintoisen näkökulman arvojen luonteeseen vaikka se onkin joiltakin osin puutteellisesti kehitetty ja ylikorostaa tunteen merkitystä arvotiedon saavuttamisessa. Schelerin tapaa jakaa arvot alueisiin olisi mahdollista kehittää yksityiskohtaisempaan suuntaan. Olisi myös mielekästä lieventää Schelerin joissakin yhteyksissä esille tuomaa vastakkainasettelua sydämen järjestyksen ja rationaalisen järjestyksen välillä. Rationaalisuus on yksi arvoalue, joka ei ole irrallaan muista ja rationaalisuudella on oma panoksensa annettavana myös arvotiedon hankkimisessa. Kaikkia sisällöllisten arvojen alueita ei voi alistaa yhden ja saman sisäisen logiikan alaiseksi. Puutteistaan huolimatta Scheler toi merkittävän panoksen filosofiseen keskusteluun ihmisen elämän arvoedellytyksistä.

Viitteet

1. Lachterman 1973, xxxi.
2. GW 10, 356-567.
3. GW 7, 161-164; Lubcke 1987, 99.
4. Mt.
5. GW 10, 347-348.
6. GW 10, 347.
7. Kannisto 1994, 88.
8. Jumalan valtio XI, 26.
9. Tunnustukset X, 6, 8-10; s. 223.
10. GW 10, 353-354; Lubcke 1987, 100-101.
11. Funk 1974, 51.
12. Frings 1972, 43; GW 10, 348.
13. Blosser 1998.
14. Mt.
15. GW 10, 347-348; 350-351.
16. GW 10 358-361.
17. GW 10, 361-362; Solasaari 2003, 108.
18. GW 10, 368-369.
19. Sander 1996, 267-270; Solasaari 2003, 108-109.
20. GW 10, 349.
21. Mt.
22. GW 2, 125-126.
23. Puolimatka 2004, 104.
24. GW 2, 260.
25. GW 10, 347.
26. Lainattu Stoker 1925, III.
27. GW 10, 357.

Kirjallisuus

- Augustinus, Aurelius: *Tunnustukset*. Suom. Otto Lakka. SLEY-kirjat. Helsinki 1981.
- Augustinus, Aurelius: *Jumalan valtio*. Suom. Heikki Koskenniemi. WSOY, Helsinki 2003.
- Blosser, Philip: *Scheler's Critique of Kant's Ethics*. Ohio University Press, Athens 1995.
- Blosser, Philip: ”Scheler's Ordo Amoris: Insights and Oversights”. Teoksessa *Denken des Ursprungs / Ursprungs des Denkens: Schelers Philosophie und ihre Anfänge in Jena. Kritisches Jahrbuch der Philosophie* 3. Toim. Christian Bermes et al. Königshausen & Neumann, Würzburg 1998, 160-171.
- Frings, Manfred S.: ”The 'Ordo Amoris' in Max Scheler. Its Relationship to his Value Ethics and to the Concept of Resentment”. Teoksessa *Facets of Eros*. Toim. F. J. Smith & Erling Eng. The Hague 1972.
- Funk, Roger L.: ”Thought, Values, and Action”. Teoksessa *Max Scheler (1874-1928): Centennial Essays*. Toim. M. S. Frings. The Hague 1974.
- Kannisto, Heikki: ”Filosofia ihmiskäsityksiä”. Teoksessa *Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä*. Toim. Vesa Niskanen. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Lahti 1994.
- Lachterman, David R.: ”Translator's Introduction”. Teoksessa *Max Scheler: Selected Philosophical Essays*. Käänt. D. R. Lachterman. Evanston 1973.
- Lubcke, Poul: ”Scheler: Värde och person.” Teoksessa *Vår tids filosofi*. Toim. Poul Lubcke. Forum, Stockholm 1987.
- Puolimatka, Tapio: *Kasvatus, arvot ja tunteet*. Tammi, Helsinki 2004.
- Sander, Angelika: *Mensch - Subjekt - Person. Die Dezentrierung des Subjekts in der Philosophie Max Schelers*. Bouvier, Bonn 1996.
- Scheler, Max: *Gesammelte Werke* (GW). Toim. Maria Scheler & Manfred Frings. Bern-München.
- Solasaari, Ulla: *Rakkaus ja arvot kasvattavat persoonan – Max Schelerin kasvatusfilosofiaa*. Helsingin yliopiston kasvatus-tieteen laitoksen tutkimuksia 187. Helsinki 2003.
- Stoker, H. G.: *Das Gewissen. Erscheinungsformen und Theorien. Schriften zur Philosophie und Sociologie*. Toim. Max Scheler. Verlag von Friedrich Cohen, Bonn 1925.